

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР И РАЗВОЈНИ АСПЕКТИ ЗАШТИЋЕНИХ ПОДРУЧЈА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Сажетак: У раду се дефинише улога надлежних институција и законодавства Републике Српске у проблематици заштићених подручја. У вези са овим, дат је и критички осврт на позиционираност заштићених подручја у просторно-планској документацији. Такође, предложене су смјернице и активности с циљем очувања и одрживог развоја заштићених подручја.

Кључне ријечи: заштићена природна подручја, културно-историјско наслеђе, правни аспекти, институционални оквир, закони, просторно-планска документација.

Abstract:

The paper defines role of relevant institutions and legislation in protected areas issues of Republic of Srpska. Regarding this, a critical review of the positioning of protected areas in spatial planning documents is given. Also, guidelines and actions aimed at conservation and sustainable development of protected areas are proposed.

Key words: protected natural areas, cultural and historical heritage, legal aspects, institutional framework, laws, spatial planning documents

Original scientific papers

Rajko Gnjato⁴, Neda Zivak⁵, Irena Medar-Tanja⁶

INSTITUTIONAL FRAMEWORK AND DEVELOPMENT ASPECTS OF PROTECTED AREAS IN REPUBLIKA SRPSKA

Abstract

The paper defines the role that the relevant institutions and legislation of Republika Srpska hold over the protected area issues. Regarding this, it provides a critical outline of the position that protected areas obtain within the spatial planning documents. Furthermore, it proposes the guidelines and activities aiming at preservation and sustainable development of the protected areas.

Key words: protected areas, cultural-historical heritage, legal aspects, institutional framework, law, spatial planning documents.

¹ Редовни професор, др, Природноматематички факултет Универзитета у Бањалуци

² Асс. дипл. просторни планер – мастер, Природноматематички факултет Универзитета у Бањалуци

³ Виши асс. др, Природноматематички факултет Универзитета у Бањалуци

⁴ PhD, full-time teacher at College of Sciences at the University of Banjaluka

⁵ MSc, teaching assistant at College of Sciences at the University of Banjaluka

⁶ PhD, senior teaching assistant at College of Sciences at the University of Banjaluka

Увод

У Републици Српској, од њене укупне површине (25053 км²), свега 0,8% чине заштићена природна подручја¹ (Национални парк Сутјеска и Национални парк Козара)², што је, по овом показатељу, сврстава на дно љествице европских држава. Видан заостатак је и у односу на земље из регионалног окружења, настале у процесу разградње бивше СФРЈ, које су направиле значајан помак у заштити природе и културних добара. Ипак, Република Српска, доношењем сета закона о заштити природних добара и њиховим међусобним усаглашавањем, дефинисањем институција и њихових надлежности, те доношењем Стратегије заштите природе, учинила је полазни корак у свеобухватном приступу проблематици заште природних и културних вриједности и у дефиницији заштићених подручја, све у циљу њихова одрживог развоја и потреба будућих генерација. Но, унапријеђен приступ природним и културним вриједностима, који ће довести до дефиниције нових заштићених подручја и дефиниције модела одрживог развоја у њима, подразумејева ангажман различитих владиних институција, локалних заједница, не владиних организација, те укупне јавности.

Introduction

In Republika Srpska, only 0, 8% of the overall land surface (25053 square km) is covered by protected natural sites¹ (Sutjeska National Park and Kozara National Park²), which places the country at the bottom of the European scale. There is also an evident standstill with reference to the neighboring countries, which were formed after the disintegration of former Yugoslavia, because they have made a huge progress when it comes to environment and cultural heritage preservation. Nevertheless, Republika Srpska has made an initial step towards dealing with issues of natural and cultural inheritance protection and defining protected areas (all this in order to achieve their sustainable development and for the well-being of the future generations) by adopting and synchronizing a set of laws on natural resource preservation, defining institutions and authorities in charge of the issue and by adopting Strategy on environment protection. Still, a sharp perception of natural and cultural resources, which might lead to defining new protected areas and models of sustainable development, demands the engagement of various government institutions, local communities, non-governmental organizations and the overall publicity.

Таб. 1. Површине заштићених подручја земљама у регионалном окружењу

Table 1. Protected area surface in the neighboring countries

Држава	Country	Површина заштићеног подручја (ha)	Постотак заштићеног подручја (од укупне површине државе)
		Protected area surface (ha)	Percentage of the surface (with reference to the country's surface)
Македонија	Macedonia	257.100	7,9%
Словенија	Slovenia	202.500	7,4%
Хрватска	Croatia	565.400	6,9%
Србија	Serbia	534.232	6,4%
Црна Гора	Montenegro	108.716	7,8%

Извор: United Nations Environment Programme - World Conservation Monitoring Centre (UNEPWCMC) 2003. World Database on Protected Areas (WDPA), Version 6. Cambridge, U.K.: WCMC

Source: United Nations Environment Program – World Conservation Monitoring Center (UNEPWCMC) 2003. World Database on Protected Areas (WDPA), Version 6. Cambridge, U.K.: WCMC

¹ Просторни план Републике Српске до 2015. године, Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бањалука, 2008. године, стр. 188.

² Нацрт Стратегије заштите природе Републике Српске, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију, Влада Републике Српске, март 2009. године, стр. 60.

¹ Republika Srpska Spatial Plan up to 2015, Urban Planning Institute of RS, a.d. Banjaluka, 2008, p.188

² Environment protection strategy of Republika Srpska, Ministry of Spatial Planning, Construction and Ecology, Government of RS, March 2009, p.60

У том смислу, воде се процедуре на дефинисању неколико заштићених подручја различитог статуса и степена заштите (Резерват биосфере Дрина, Регионални парк (парк природе) Јахорина и извориште Праче, Регионални парк (парк природе) Лисина, Регионални парк (парк природе) долина Пливе и Јања...)³. Очекивано, те процедуре наилазе на различите баријере као последицу неусаглашених општих и локалних интереса и недовољног разумијевања значаја и улоге заштићених подручја у одрживом развоју. Уствари, традиционалан „конзерваторски“ однос према заштићеним подручјима, у развијеном свијету давно је превазиђен, па се, у заштићеним подручјима, у складу с степеном заштите, развијају различите људске дјелатности, нарочито туризам, посебно рурални с нагласком на еко-, едукативни, спортски..., те пољопривреда, с акцентом на производњу органски безбједно здраве хране.

Институционални оквир заштићених подручја

На темељу Устава Босне и Херцеговине управљење околином је у надлежности ентитета и одговарајућих министарстава. У Републици Српској надлежност у сфери заштите природе и културно-историјског наслеђа припада Министарству за просторно уређење, грађевинарство и екологију, Министарству просвјете и културе, али и другим институцијама: Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде, Републичком заводу за заштиту културно-историјског и природног наслеђа, Фонду за заштиту животне средине, Републичком хидрометеоролошком заводу и другим правним лицима са одговарајућом лиценцом за бављање пословима из области заштите природе и културног наслеђа⁴.

У протеклом периоду, од 1998. до 2006. године, различита питања заштите природних вриједности и културно-историјског наслеђа у оквиру Републике Српске као и Федерације Босне и Херцеговине била су у надлежности Координационог одбора за околиш⁵, формираног 1998. године. Након оснивања

Thus, there are procedures being dwelt upon in order to define several protected areas of different status and protection level (the Drina River biosphere reservation, Jahorina Nature Park, Pliva and Janja Nature Park, Lisina Nature Park, etc.)³.

As it may have been expected, these procedures have been encountering numerous obstacles that originate from unsynchronized general and local interests and lack of understanding of the relevance that protected areas have when it comes to sustainable development. The traditional perception of the protected areas has been outdated in most of the developed countries, in which the protected areas (in accordance with the level of protection) are being used for various types of human activities such as tourism (rural tourism i.e. ecotourism, educational tourism, sports tourism, etc.) or agriculture (organic food).

Institutional framework of protected areas

According to the Bosnia and Herzegovina Constitution, environment management is under the jurisdiction of the two Entities and the relevant Ministries. In Republika Srpska, the preservation of nature and cultural-historical heritage is under the jurisdiction of the Ministry of Spatial Planning, Construction and Ecology, the Ministry of Culture and Education, the Ministry of Agriculture, Forestry and Waters, the Institute for Protection of Cultural and Natural Heritage, the Foundation for Environment Protection, Republic Weather Bureau, and other legal parties that are in possession of a license to perform work within the field of the natural and cultural heritage protection⁴.

During 1998-2006 period, matters concerning natural resources and cultural-historical heritage in both Republika Srpska and BiH Federation were under the supervision of Environment Committee⁵ that was founded in 1998. The Committee stopped working in 2006 upon formation of the Inter-Enti-

³ Просторни план Републике Српске до 2015. године, Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бањалука, Бањалука, 2008. године. стр 183-184.

⁴ Нацрт Стратегије заштите природе РС, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију, Влада РС, Март 2009. стр. 22,23, 24, 25.

⁵ <http://www.rec.org.ba/index.html>

³ Republika Srpska Spatial Plan up to 2015, Urban Planning Institute of RS, a.d. Banjaluka, 2008, p.183-184

⁴ Environment protection strategy of Republika Srpska, Ministry of Spatial Planning, Construction and Ecology, Government of RS, March 2009, p. 22-25

⁵ <http://www.rec.org.ba/index.html>

Међуентитетског тијела за заштиту животне средине⁶ (2006. године) престао је са радом поменути Одбор. Уствари, проблематиком животне средине, одрживог развоја, те заштићених подручја у протеклом периоду, сем поменутих, бавила су се различита тијела на нивоу БиХ, углавном без видних остварења. Управо та чињеница у први план ставља улогу ентитетских институција у заштити природних и културних вриједности и њихову улогу на унапређењу статуса и одрживог развоја дефинисаних заштићених подручја као и оних које тек треба ставити под систем заштите.

Категоризација и законски оквир заштићених подручја

У зависности од природних и културних вриједности, у Босни и Херцеговини, а након 1995. године у њеним ентитетима, Републици Српској, те Федерацији Босне и Херцеговине, питања заштите природе и културних вриједности третирана су на различите начине, што се између осталог види и у различитим приступима проблематици категоризације, те различитог приступа заштићеним подручјима, посебно њиховом одрживом развоју.

Кључну улогу у вредновању природних и културних вриједности Босне и Херцеговине, те у приступу категоризације заштићених подручја имао је Закон о заштити споменика културе и природних вриједности,⁷ донесен од стране Народне скупштине БиХ 1947. године. Доношењем овог закона БиХ је била прва федерална јединица бивше СФР Југославије која је правно дефинисала ову проблематику. Честе измјене поменутог Закона (1961, 1978, 1985. и 1995. године) углавном су мијењале позицију и надлежност институција у проблематици вредновања, уређења и заштите природних и културних вриједности те у категоризацији и дефиницији степена заштите заштићеног подручја.

ty Board for Environment Preservation⁶. Actually, apart from these mentioned above, many authorities on BiH level had dealt with the issues of environment, sustainable development and protected areas and they all displayed poor achievement. So it is this fact precisely that puts forward the role that Entities' Institutions have when it comes to natural resources and cultural-historical heritage preservation. They also have the key role in improving the status and sustainable development of the defined protected areas as well as those that are yet to become protected.

Categorization and legal framework of protected areas

Depending on the natural and cultural resources in Bosnia and Herzegovina (and its Entities Republika Srpska and BiH Federation after 1995), matters of environment protection and cultural heritage preservation have always been referred to in different ways, which is obvious if we take into consideration problems of categorization and perception of the protected areas and their sustainable development.

The Law on Protection of Cultural Monuments and Natural Resources⁷ that was adopted by BiH National Assembly in 1947 had the key role in the evaluation of BiH natural and cultural resources and the categorization of protected areas. Upon adopting the Law, Bosnia and Herzegovina was the first Yugoslavian state that legally referred to these issues. Frequent amendments to the Law (1961, 1978, 1985 and 1995) mostly altered the position and jurisdiction of the authorities in charge of the evaluation, moderation and protection of natural and cultural resources, and categorization and definition of the level of protected area.

⁶ Одлука о оснивању Међуентитетског тијела за заштиту животне средине, Службени гласник РС. бр. 116/06 16.11. 2006.

⁷ Закон о заштити споменика културе и природних вриједности, Службени лист НР БиХ, бр. 19/47.

⁶ Decision on foundation of Inter-Entity Board for Environment Preservation, RS Official Gazette, No. 116/06, November 16, 2006

⁷ The Law on Protection of Cultural Monuments and Natural Resources, BiH Official Gazette, No. 19/47

До деведесетих година прошлог вијека **заштићена подручја** у Босни и Херцеговини категорисана су у складу с Законом о заштити културно-историјског и природног наслеђа⁸, према којем разликујемо три основне категорије:

- I. добра од изузетног значаја,
- II. добра од великог значаја,
- III. остала значајна добра.

Према поменутом Закону заштићена подручја обухватала су слjedeће категорије заштићених подручја:

- национални парк,
- парк природе,
- шумски резерват,
- резерват птица,
- строги резерват са стаништем ендемичне врсте Панчићеве оморике.

Заштићена подручја Босне и Херцеговине, проглашена у складу с Законом о заштити и коришћењу културно-историјског и природног наслеђа из 1985. године, захватају површину од 30.766 ха, што износи 0,6% укупне површине БиХ (5.120.976 ха). Очито је да се ради о изузетно малом проценту заштићеног простора, тим више што простор БиХ односно Републике Српске и Федерације БиХ обилује садржајима и просторствима изузетне природне и културне вриједности.

У данашњем простору Републике Српске и Федерације БиХ, након 1954. године, заштићено је 16 строгих природних резервата, 9 природних резервата са управљањем, 2 национална парка, 5 специјалних резервата, 10 резервата природних предјела, 110 споменика природе, 1 заштићени пејзаж и 1 споменик обликоване природе. У складу са Дејтонским мировним споразумом (из 1995. године) сва законска легислатива бивше СР БиХ је задржана, и била на снази до доношења нових ентитетских закона.

Until 1990s, the **protected areas** in Bosnia and Herzegovina had been categorized in compliance with the Law on Protection of Cultural-Historical and Natural Heritage⁸, and we differ three main categories:

- I. area of extreme interest,
- II. area of great interest,
- III. other relevant areas.

According to the Law mentioned, protected areas refer to these categories:

- National park,
- Nature park,
- Forest reservation,
- Bird reservation,
- Restricted reservations as habitats of the endemic Serbian spruce.

Protected areas of Bosnia and Herzegovina that were declared in accordance with the 1985 Law on Protection and Usage of Cultural-Historical and Natural Heritage cover 30, 766 ha i.e. 0,6 % of the overall BiH surface (5, 120, 976 ha). It is more than evident that the percentage of the protected area coverage is too little concerning the fact that BiH (i.e. Republika Srpska and BiH Federation) space is rich with sceneries of utmost natural and cultural worth.

After 1954, Republika Srpska and BiH Federation today have the following number of protected areas: 16 restricted natural reservations, 9 natural reservations under management, 2 national parks, 5 special reservations, 10 reservations of natural landscape, 110 monuments of nature, 1 protected landscape, and 1 monument of molded countryside. In compliance with the 1995 Dayton Peace Agreement, all former BiH legislations were in power until the adoption of new Entities' laws.

⁸ Закон о заштити и коришћењу културно-историјског и природног наслеђа, Службени лист СР БиХ, бр. 4/65, 20/85, 12/87, 3/93, 13/94.

⁸ Law on Protection and Usage of Cultural-Historical and Natural Heritage, FRBiH Official Gazette, No. 4/65, 20/85, 12/87, 3/93, 13/94

Средином 2003. године ФБиХ доноси законе који третирају одређена питања животне средине, међу којима и Закон о заштити природе⁹ и Закон о заштити околиша¹⁰. Република Српска је 2002. године донијела Закон о заштити животне средине¹¹ и Закон о заштити природе¹², а 2010. године Закон о националним парковима¹³, чијим је доношењем престао да важи закон из 1996. године.

Заштићена подручја у Републици Српској, према Закону о заштити природе из 2002. године, категорисана су на сљедећи начин:

- заштићена природна подручја (строги природни резервати и посебни резервати),
- национални паркови,
- споменици природе,
- подручја управљања стаништем,
- заштићени пејзажи (заштићени природни пејзажи, заштићени културни пејзажи, паркови природе и парк-шуме, шумски заштитни појасеви и природни простори око културних добара),
- заштићена подручја за управљање ресурсима (вјештачки формиран засади или појединачна стабла, групе стабала, или живе природњачке збирке)

By mid 2003, BiH Federation adopted laws that referred to certain environmental issues including the Law on Nature Protection⁹ and the Law on Environment Protection¹⁰. In 2002, Republika Srpska adopted the Law on Environment Protection¹¹ and the Law on Nature Protection¹², and in 2010 the Law on National Parks¹³ was adopted and succeeded the 1996 Law.

According to the 2002 Law on Nature Protection, the protected areas in Republika Srpska are categorized as follows:

- Protected natural areas (restricted nature reservations and special reservations),
- National parks,
- Monuments of nature,
- Areas of habitat management,
- Protected landscapes (protected nature landscapes, protected culture landscapes, nature parks and forest parks, protected forest zones, and nature zones surrounding cultural resources),
- Protected areas for resource management (artificially formed plants or single trees, groups of trees or living natural collections).

⁹ Закон о заштити природе, Службене новине ФБиХ, бр. 33/03

¹⁰ Закон о заштити околиша, Службене новине ФБиХ, бр. 33/03, 38/09.

¹¹ Закон о заштити животне средине, Службени гласник РС, бр. 53/02

¹² Закон о заштити природе РС, Службени гласник РС, бр. 50/02, 34/08

¹³ Закон о националним парковима, Службени гласник РС, бр 75/10

⁹ Law on Nature Protection, BiH Federation Official Gazette, No. 33/03

¹⁰ Law on Environment Protection, BiH Federation Official Gazette, No. 33/03, 38/09

¹¹ Law on Environment Protection, RS Official Gazette, No. 53/02

¹² Law on Nature Protection, RS Official Gazette, No. 50/02, 34/08

¹³ Law on National Parks, RS Official Gazette, No. 75/10

<i>Заштићене природне вриједности у Републици Српској</i>		<i>Protected natural resources in Republika Srpska</i>		
Назив	Врста заштићеног подручја	Name	Type of protected area	Површина (ha) Surface (ha)
Сутјеска	национални парк	Sutjeska	National park	17.350
Козара	национални парк	Kozara	National park	3.370
Парк – шума Омар	заштићени пејзаж	Omar forest-park	Protected landscape	50
Језеро Рјечица	заштићени пејзаж	The Rjecica Lake	Protected landscape	6
Цицељ	заштићени пејзаж	Cicelj	Protected landscape	100
Језеро Клиње	заштићени пејзаж	The Klinje Lake	Protected landscape	170
Требињска шума	заштићени пејзаж	Trebinje Forest	Protected landscape	50
Парк – шума Требевић	заштићени пејзаж	Trebevic forest-park	Protected landscape	200
Бардача ¹⁴	парк природе	Bardaca ¹⁴	Nature park	1.300
Лом	природни резерват	Lom	Nature reservation	295
Јањ прашума	природни резерват	Janj rainforest	Nature reservation	195
Перућица	природни резерват	Perucica	Nature reservation	1.434

Извор: Просторни план Републике Српске до 2015. године

Source: Republika Srpska Spatial Plan until 2015

Сем природних, заштићена подручја Републике Српске обухватају и непокретна културна добра. Према Закону о културним добрима Републике Српске¹⁵, из 1995. године, непокретна културна добра су категорисана на следећи начин:

- археолошка налазишта,
- споменици културе,
- просторне културно-историјске цјелине,
- знаменита мјеста.

У простору Републике Српске налази се више заштићених археолошких зона из различитих периода, праисторије, антике и средњег вијека, а у појединим зонама су културолошки садржаји из различитих временских периода¹⁶.

¹⁴ Бардача је 2007. године проглашена Рамсарским мјестом, односно уврштена је на листу мочварних подручја од међународног значаја („List of Wetlands of International Importance“).

¹⁵ Закон о културним добрима, Службени гласник Републике Српске, бр. 11/95, 103/08.

¹⁶ Просторни план Републике Српске до 2015. године, графички дио: Животна средина – природне вриједности и културно-историјска добра. Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бања Лука, Бања Лука, 2008. године

Except from natural areas, immovable cultural assets are also considered to be protected areas in Republika Srpska. According to the 1995 Law on Natural Goods¹⁵ of Republika Srpska, immovable cultural assets are categorized as follows:

- Archeological sites,
- Monuments of culture,
- Spatial cultural-historical units,
- Sites of relevance.

In Republika Srpska, there are many protected archeological zones dating from different periods, prehistory, ancient history, the Middle Ages, and some sites have the monuments from various periods in one place¹⁶.

¹⁴ In 2007 it was declared a member of Ramsar, i.e. a wetland area of international relevance (List of Wetlands of International Importance)

¹⁵ Law on Natural Goods, RS Official Gazette, No. 11/95, 103/08

¹⁶ Spatial Plan of RS until 2015, graphical part: Environment – natural resources and cultural-historical goods, Urban Planning Institute of RS, a.d. Banjaluka, Banjaluka, 2008

		Проглашено	Привремена листа
		Officially declared	Temporary list
Споменици културе	Monuments of culture	22	229
Градитељске цјелине	Construction units	55	86
Подручја	Areas	25	41

Извор: Просторни план Републике Српске до 2015. године

Source: Republika Srpska Spatial Plan until 2015

Надлежност над културним добрима Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине има **Комисија за очување националних споменика**¹⁷. У њеној надлежности је формирање **Привремене листе као и проглашење добара националним споменицима**. Одговорност за провођење одлука Комисије имају ентитетске владе и министарства надлежна за просторно уређење и културу, као и институције за заштиту споменика културе. Ту одговорност у Републици Српској имају Министарство просвјете и културе и Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске¹⁸.

Споменици изузетне културне вриједности су под заштитом UNESCO-а (**United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization**). Такав третман у Републици Српској има Мост Мехмед-паше Соколовића у Вишеграду, који је од **2007. године уврштен** у

The jurisdiction over the cultural resources of both Republika Srpska and BiH Federation is upon the **Committee of National Monument Preservation**¹⁷. The Committee has the authority to form the **Temporary and Final Lists of National Monuments**. The Committee decisions are implemented by the Entity governments and relevant Ministries of Spatial Planning and Culture as well as the institutions for cultural monument protection. In Republika Srpska, the responsibility lies on the Ministry of Education and Culture and the Republic Institute for Protection of Cultural-historical and Natural Heritage¹⁸.

Monuments of utmost cultural worth are under the protection of UNESCO. In Republika Srpska, such one monument is the Mehmed-pasha Sokolovic Bridge in the town of Visegrad, which, in 2007, entered the List of World's Cultural Heritage. The current spatial plan of RS puts it on the list of endangered cultural monuments.

Undoubtedly, due to its geodiversity, natural resources, preserved landscapes, and cultural development and values, Republika Srpska has great

¹⁷ Комисија за очување националних споменика је институција Босне и Херцеговине успостављена на основу Анекса 8. Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини и Одлуке Предсједништва Босне и Херцеговине о Комисији за очување националних споменика. Комисија доноси одлуке о проглашењу покретних и непокретних добара националним спомеником, примјењујући Критерије о проглашењу добара националним спомеником. Одлуке Комисије су коначне, а имплементирају се у складу са Законом о спровођењу одлука Комисије за заштиту националних споменика, према којем национални споменици уживају највиши степен заштите (Извор 17).

¹⁸ Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа основан је 1976. године, тада као регионални завод, да би након потписивања Дејтонског споразума, 1995. године, био организован на републичком нивоу. Завод дјелује на укупном територију РС, и ради под окриљем Министарства за образовање и културу.

¹⁷ The Committee on National Monument Preservation is a BiH institution founded on the basis of Annex 8 of the General Agreement on Peace in Bosnia and Herzegovina and Decision of BiH Presidency on the Committee on National Monument Preservation. The Committee makes decisions on proclamation of cultural resources (both mobile and immobile), and they apply criteria on proclamation of national monuments. The decisions of the Committee are final and implemented in compliance with the Law on Application of the Decisions of the Committee on National Monument Preservation, according to which the national monuments are under the utmost level of protection (source 10).

¹⁸ Republic Institute for Protection of Cultural-historical and Natural Heritage was founded in 1976 as a regional institute, but after the Dayton Peace Agreement in 1995 it has been functioning on the republic level. The Institute is active in the whole of Republika Srpska and is under the supervision of the Ministry of Education and Culture.

Свјетску листу културне баштине. Актуелним Просторним планом Републике Српске стављен је на листу угрожених споменика културе.

Несумњиво, Република Српска захваљујући наглашеном геодиверзитету, природним вриједностима, очуваној природној средини, културолошком развоју и културним вриједностима, располаже значајним ресурсима које треба просторно дефинисати, категоризовати и обухватити одговарајућим системом заштите како би се у заштићеним подручјима успоставио одрживи развој.

Да би се тај систем успоставио неопходна је чврста и свеобухватна сарадња између надлежних институција као и одговарајући правни оквир формулисан Законом о заштити природе, који ће инкорпорирати основна начела низа закона који регулишу питања вредновања, уређења и заштите природних и културних добара, односно заштићених подручја, као што су: Закон о уређењу простора и грађењу, Закон о културним добрима, Закон о спровођењу одлука Комисије за заштиту националних споменика, Закон о националним парковима, Закон о заштити животне средине, Закон о пољопривредном земљишту, Закон о заштити вода, Закон о шумама...

Дакле, одрживи развој заштићених подручја, и природних и културних, подразумева одговарајуће законе, али и читав низ подзаконских аката који регулише поступке и критерије вредновања заштићених природних добара на основу којих се врши категоризација по критеријумима IUCN-а.

У наредном периоду Република Српска, не само из формалних разлога које треба да испуни у предприступном периоду како би обезбиједила пуноправно чланство у ЕУ, већ и из сасвим практичних разлога, треба да приступи потписивању свих важећих међународних конвенција у области заштите природних и културних добара. То би, с једне стране, омогућило приступ структурним фондовима ЕУ, а с друге, допринијело успостави одговарајућих стандарда у области заштите природних и културних добара.

На низу примјера пракса је показала мањкавости надлежних институција и правног система Републике Српске, још више Федерације БиХ, по питању заштите и санкционисања законом недозвољених активности у заштићеним подручјима¹⁹.

¹⁹ нпр. сјеча шуме у заштићеном подручју Бардача, лов и риболов у националним парковима и резерватима, изградња индустријских погона и одлагање смећа у заштитним појасевима ријека (посебно планинских, нпр. Јањ), неправна градња, нарушавање амбијенталних вриједности и сл.

resources that must be spatially defined and categorized within an appropriate system of protection in order to achieve the sustainable development in the protected areas.

So as to set such a system, there is a strong need for a wide and serious cooperation among the authorized institutions as well as for the legal framework based on the Law on Nature Protection that would incorporate the basic principles of a range of laws regulating the field of estimation, arrangement and preservation of the natural and cultural assets. Such laws are: the Law on Spatial Planning and Construction, the Law on Cultural Assets, the Law on Application of the Decisions of the Committee on National Monument Preservation, the Law on National Parks, the Law on Environment Protection, the Law on Agricultural Soil, the Law on Waters, the Law on Forests, etc.

Therefore, the sustainable development of the protected areas as well as the natural and cultural resources demands a whole range of laws and subordinate regulations that would regulate the procedures and criteria of evaluation of the protected resources all in compliance with the IUCN criteria.

In the future period, Republika Srpska should sign all the international conventions within the field of natural and cultural asset protection, not only due to its effort to meet the standards for EU membership but also for the practical reasons. On one side, it would help access the EU structural funds and on the other side, it would contribute formation of standards within the area of natural and cultural resource protection. Numerous examples have shown shortcomings of the institutions and legislation in Republika Srpska (and even more in BiH Federation) concerning penalty on prohibited activities within the protected areas¹⁹.

¹⁹ E.g. cutting trees in the area of the Bardaca Lake, hunting and fishing in national parks, construction of industrial facilities and garbage disposal in the protected river zones (e.g. Janj), illegal construction, etc.

Заштићена подручја у просторним плановима Републике Српске

Просторним планом Републике Српске, за период 1996-2001.²⁰ године, предвиђено је да се под систем заштите стави:

- 11 националних паркова,
- 11 регионалних паркова,
- 107 заштићених пејзажа,
- 8 природних резервата,
- 13 меморијалних паркова и споменика.

С обзиром на богатство природе и специфичност природних вриједности Републике Српске сматра се да би одговарајућим системом заштите, и одговарајућом категоризацијом, требало обухватити између 15 и 20% укупне површине, као што је предвиђено документима Акционог плана за заштиту животне средине БиХ (NEAP – National Environmental Action Plan²¹). Међутим, до 2011. године, у односу на стање из 1996. године, није дошло до значајнијих промјена у бројности а ни укупној површини заштићених подручја у РС, што потврђује чињеница да до 2011. године није дефинисан ни један нови национални парк, резерват природе, регионални парк и сл. Управо један од активних приступа изради Просторног плана Републике Српске, за период 1996-2001. година, наглашава значај и улогу заштићених подручја у проблематици заштите животне средине и културног наслеђа и успостави одрживог развоја у заштићеним подручјима.

Иако захтјеви претходно поменутог просторног плана, а у вези с овом проблематиком, нису реализовани, Просторним планом Републике Српске до 2015²². године, предвиђено је да се под систем заштите стави још:

Protected areas in Republika Srpska spatial plans

Republika Srpska's spatial plan for the 1996-2001 period²⁰, refers to putting the following assets under protection:

- 11 national parks,
- 11 regional parks,
- 107 protected landscapes,
- 8 nature reservations,
- 13 memorial parks and monuments.

Taking into account the richness of nature and particularity of natural resources of Republika Srpska, there is a strong belief that an adequate protection system and categorization should encompass between 15% and 20% of overall land surface as it was predicted by the NEAP (National Environmental Action Plan²¹). Nevertheless, up to 2011, with reference to 1996 situation, there have been no significant changes in number or overall surface of protected areas in Republika Srpska. This is also confirmed by the fact that until 2011 not a single national park, nature reservation or regional park have been defined. Therefore, the 1996-2001 Spatial Plan of Republika Srpska points out the importance of protected areas when it comes to environmental issues, problems of cultural heritage and the sustainable development.

Despite the fact that demands of the Plan have not yet been realized, the 2015 Spatial Plan²² is to put the following assets under the system of protection:

²⁰ Просторни план Републике Српске 1996-2015. - Етапни план 1996-2001. Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бањалука, Бањалука, 1996. године.

²¹ Акциони план за заштиту животне средине БиХ, Министарство за урбанизам, стамбено-комуналне дјелатности, грађевинарство и екологију РС, Федерално Министарство просторног уређења и околиша, Директорат НЕАП-а и Управни одбор НЕАП-а РС, март 2003. године

²² Просторни план Републике Српске до 2015. Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бањалука, 2008. стр 182.

²⁰ Republika Srpska's spatial plan for the 1996-2015 period, stage plan 1996-2001. Republika Srpska Urban Construction Institute, a.d. Banjaluka, Banjaluka, 1996

²¹ National Environmental Action Plan, Ministry of Urbanism, Housing, Construction and Ecology of RS, Federal Ministry of Spatial Planning and Environment, NEAP Directorate and NEAP Steering Board of RS, March, 2003

²² 2015 Spatial Plan of RS, Republika Srpska Urban Construction Institute, a.d. Banjaluka, Banjaluka, 2008, p. 182

- 7 националних паркова (Трескавица и кањон Бистрице, Ластва – Орјен, Маглић и Зеленгора са проширењем Вољујак и Лебршник, дио кањона Таре, кањон Дрине и Сушице, Озрен и Виторог),
- 14 регионалних паркова,
- 95 заштићених пејзажа,
- 7 резервата природе,
- 13 меморијалних паркова и споменика.

Просторним планом РС до 2015. године, предвиђено је и формирање Резервата биосфере Дрина, на територију Републике Српске и Републике Србије, укупне површине 1.114.800 ha, од чега је на, територији Републике Српске, предвиђено под систем заштите ставити 62.600 ha. Уколико би се остварили циљеви који се односе на заштићена подручја РС, дефинисани Просторним планом, системом заштите било би обухваћено око 16,5% територија Републике Српске.²³

Сем Просторног плана Републике Српске, којим су дефинисани основни циљеви заштите природних вриједности и културно-историјског наслеђа, потребно је израдити и планска документа за заштићена подручја посебне намјене (националне паркове, резервате природе, резервате биосфере...). Плански документи ове врсте још увијек не постоје. Ипак, пажњу завређује иницијатива за израду Просторног плана подручја посебне намјене за НП Сутјеска, покренута осамдесетих година 20. вијека. Међутим, тај плански документ званично није усвојен. Но, након проглашења Сутјеске националним парком (1965. године), израђен је план управљања заштићеним подручјем.

Несхватљиво је да за НП Козару (проглашен 1967. године) још увијек није урађен просторни план подручја посебне намјене, нити је усвојен план управљања заштићеним подручјем. Ипак, почетком 2011. године покренут је пројекат под називом „Планови управљања за Национални парк Козара, заштићена подручја Јањ и Лом и ажурирање Плана управљања за Национални парк Сутјеска“. Пројекат се ради на иницијативу Министарства за просторно планирање, грађевинарство и екологију у Влади РС, финансиран од стране Свјетске банке.

²³ Просторни план Републике Српске до 2015. године, Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бањалука, Бањалука, 2008. године, стр. 188.

- 7 national parks (Treskavica and Bistrice Canyon, Lastva-Orjen, Maglic and Zelengora with Volujak and Lebrsnik extensions, a part of Tara Canyon, Drina and Susica Canyons, Ozren and Vitorog),
- 14 regional parks,
- 95 protected landscapes,
- 7 nature reservations,
- 13 memorial parks and monuments.

The 2015 Spatial Plan will define the Reservation of the Drina biosphere on the territory of both Republika Srpska and Serbia of the overall surface of 1, 114, 800 ha; 62, 600 ha of which is situated on Republika Srpska territory. If the goals referring to the protected areas are reached, the Spatial Plan will put 16, 5% of the RS territory under the system of protection²³.

Apart from the Spatial Plan of RS that defines the primary goals of the protection of natural resources and cultural-historical heritage, there is also a need for defining some plan documents for protected areas of specific usage (national parks, nature reservations, biosphere reservations, etc.). Plan documents of this type have not yet been devised. Still, there is an attention worthy initiative for the development of Spatial plan for areas of specific usage referring to the Sutjeska National Park that was set off in 1980s. Nonetheless, this document was never officially adopted but after declaring Sutjeska a national park in 1965, there was a plan of management of protected area.

It is difficult to explain that the Kozara National Park (1967) still has no spatial plan for specific usage areas nor is there any plan for management of protected area. Still, at the beginning of 2011, there was a project called 'Management Plans for Kozara National Park, protected areas of Janj and Lom, and update of Management Plan for the Sutjeska National Park'. The project is being dwelt upon by the Ministry of Spatial Planning, Construction and Ecology of Republika Srpska and financed by the World Bank. The project is planned to be finished by the end of 2011 and it should close up by adopting the Suggestion of the plan for management of protected

²³ 2015 Spatial Plan of RS, Republika Srpska Urban Construction Institute, a.d. Banjaluka, Banjaluka, 2008, p. 188

Реализација пројекта, предвиђена до краја 2011. године, треба резултирати Приједлогом плана за управљање поменутиим заштићеним подручјима²⁴.

Доношење (усвајање) планова за подручја посебне намјене и просторних планова општина, посебно оних на чијим територијама се налазе заштићена подручја, у знатној мјери допринијело би ефикаснијој заштити и коришћењу заштићених подручја и успостави одрживог развоја у њима. У вези с тим, Просторним планом Републике Српске до 2015. године предвиђено је да се 2011. године донесе Концепција развоја добара културе, као економских добара са циљем очувања културно-историјског наслеђа²⁵.

Закључак

Република Српска, захваљујући наглашеном природном диверзитету и специфичностима културно-историјског развоја, располаже бројним природним и културним добрима посебне вриједности. Нека од тих добара су категорисана и обухваћена одговарајућим системом заштите. Међутим, у цјелини узето, системом заштите обухваћен је занемариво мали дио простора, па ће у наредном периоду, сходно тим вриједностима и могућностима успоставе одрживог развоја у таквим подручјима, под систем одговарајуће заштите бити потребно ставити знатан дио њене територије. Свакако, то подразумијева и одговарајућу категоризацију заштићених подручја.

У вези с овим, истичемо значај одговарајуће легислативе, посебно у сфери подзаконских аката, и критерија за дефинисање заштићених подручја, као и одговарајућих механизма заштите, сагласно IUCN стандардима, како би Република Српска постала дио уређеног европског простора. Дугорочно, циљ је да се под систем заштите стави најмање 15-20% површине Републике Српске. Највећи дио простора којег треба обухватити одговарајућим системом заштите односи се на природно насељје.

²⁴ Институт за грађевинарство „ИГ“, д.о.о, Презентација пројекта „Планови управљања за Национални парк Козара, заштићена подручја Јањ и Лом и ажурирање Плана управљања за Национални парк Сутјеска“, Лакташи, фебруар 2011. године

²⁵ Просторни план Републике Српске до 2015. године, Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бањалука, Бањалука, 2008. године, стр. 247.

areas in question²⁴.

Adoption of plans for specific usage areas and municipal spatial plans (especially in the municipalities with protected areas) would largely contribute a more efficient usage of protected areas and their sustainable development. In this respect, the 2015 Spatial Plan of Republika Srpska presupposes that by 2011 there will be an adoption of the Concept of cultural goods development with an aim to preserve cultural-historical heritage²⁵.

Conclusion

Due to its natural diversity and specific cultural-historic development, Republika Srpska has numerous natural and cultural assets of extreme worth. Some of these assets have already been categorized under a relevant system of protection. Nevertheless, the system of protection refers to the minor land surface and in the future period it will have to obtain a large part of RS territory, all in compliance with the richness of assets and their potential sustainable development. Naturally, this also means an appropriate categorization of protected areas.

It is also crucial to emphasize relevant legislations, particularly subordinate regulations and the criteria to define the protected area, as well as coresponding protection mechanism in compliance with IUCN standards in order for Republika Srpska to become a part of the organized European space. It is a long-term goal to place at least 15-20% of RS territory under the system of protection. Most of the space that should be protected refers to natural heritage.

Depending on the level of protection, i.e. categorization, specific spatial plans in the defined areas should also define models of sustainable development. There are various types of tourism, especially eco-tourism that means ‘a responsible

²⁴ Construction Institute IG, d.o.o. Project presentation on ‘Management Plans for Kozara National Park, protected areas of Janj and Lom, and update of Management Plan for the Sutjeska National Park’, Laktasi, February 2011

²⁵ 2015 Spatial Plan of RS, Republika Srpska Urban Construction Institute, a.d. Banjaluka, Banjaluka, 2008, p. 247

У зависности од степена заштите, односно од категоријалности, просторним плановима посебне намјене, у дефинисаним подручјима, неопходно је дефинисати моделе одрживог развоја. Они, свако, преферирају различите видове туризма, посебно еко-туризма, који подразумева «одговорно путовање у области природе којим се чува животна средина и подржава благостање локалног становништва»²⁶ као и руралног туризма, те пољопривреде базиране на производњи безбједно здраве хране. Очито, у већини заштићених подручја ради се о модалитетима одрживог руралног развоја и одрживости животне средине. Изузетак чине подручја највећег степена заштите, у којима није дозвољена било каква активност, изузев контролисан приступ у сврхе мониторинга, научних опсервација и одговарајуће едукације. Одрживи развој у заштићеним подручјима захтијева и одговарајуће информационе системе, едукацију локалног становништва и носилаца развојних активности.

Заштита природних добара и културно-историјског наслеђа Републике Српске захтјева сарадњу на свим нивоима власти и координисане активности корисника простора, те ангажман надлежних научних, образовних и културних институција и њихових дјелатника. Одговоран однос према заштићеним подручјима, посебно у пограничним просторима, захтјева чврсту међудржавну сарадњу и усаглашене просторне, односно развојне планове утемељене на принципима и захтјевима европских регионализама²⁷.

journey throughout the nature that will preserve the environment and local population's well-being²⁶, as well as rural tourism and organic food production. Obviously, in most protected areas there are modalities of sustainable rural development and environment sustainability. An exception are the areas of utmost protection level in which no activities are allowed except for the controlled access due to monitoring, scientific observation and education. The sustainable development in protected areas demands relevant information systems, local population education and developmental activity hosts.

The protection of natural resources and cultural-historical heritage of Republika Srpska calls for cooperation at all levels of authorities and the coordination of activities of the space occupants. It also calls for the engagement of appropriate scientific, educational and cultural institutions. A responsible treatment of with the protected areas, especially in the frontier regions, demands interstate cooperation and synchronized spatial and development plans based on the principles and requests of European region²⁷.

²⁶ Megan Epler Wood, Екотуризам-принципи, поступци и политике за одрживост. Центар за одговорни и одрживи развој туризма, Београд, 2002. год.

²⁷ М. Прокопијевић, Европска Унија, Увод, Друго допуњено Издање. Библиотека, Европска Унија, Београд, 2009, стр. 522-530.

²⁶ Megan Epler Wood, Eco-tourism – principles, procedures and politics of sustainability, Center for responsible and sustainable tourism development, Belgrade, 2002

²⁷ М. Prokopijevic, European Union, Introduction, Second edition. Library, European Union, Belgrade 2009, p. 522-530

ЛИТЕРАТУРА и извори / Bibliography:

1. **Мирослав Прокопијевић, Европска Унија, Увод, Друго допуњено издање.** Библиотека, Европска Унија, Београд, 2009, стр. 522-530.
2. **Р. Гњато и група аутора, Република Српска, туристички потенцијали.** Завод за уџбенике, Источно Сарајево, 2005, стр. 229-298.
3. **Megan Epler Wood, Екотуризам-принципи, поступци и политике за одрживост.** Центар за одговорни и одрживи развој туризма. Београд, 2002. године.
4. **Просторни план Републике Српске до 2015. године,** Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бањалука, Бањалука, 2008. године.
5. **Просторни план Републике Српске 1996-2015. - Етапни план 1996-2001.** Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бањалука, Бањалука, 1996. године.
6. **Просторни план општине Приједор до 2018. године,** Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бањалука, Бањалука, 2009. године.
7. **Просторни план општине Градишка 2005-2020. године,** Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бањалука, Бањалука, 2007. године.
8. **Просторни план Града Источно Сарајево до 2015. године,** Урбанистички завод Републике Српске, а.д. Бањалука, Бањалука, 2008. године.
9. **Закон о заштити споменика културе и природних вриједности,** Службени лист НР БиХ, бр. 19/47.
10. **Закон о заштити природе,** Службени лист СР БиХ, бр. 4/65.
11. **Закон о заштити и коришћењу културно-историјског и природног наслеђа,** Службени лист СР БиХ, бр. 4/65, 20/85, 12/87, 3/93, 13/94.
12. **Закон о уређењу простора и грађењу,** Службени гласник Републике Српске, бр. 55/10.
13. **Закон о заштити животне средине,** Службени гласник РС, бр. 53/02.
14. **Закон о заштити природе РС,** Службени гласник РС, бр. 50/02, 34/08.
15. **Закон о националним парковима,** Службени гласник Републике Српске, бр. 75/10.
16. **Закон о културним добрима,** Службени гласник Републике Српске, бр. 11/95 и 103/08.
17. **Закон о спровођењу одлука Комисије за заштиту националних споменика установљене у складу са Анексом 8. Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини,** "Службени гласник Републике Српске, бр. 9/02, 70/06 и 64/08.
18. **Закон о заштити природе,** Службене новине ФБиХ, бр. 33/03.
19. **Закон о заштити околиша,** Службене новине ФБиХ, бр. 33/03, 38/09.
20. **Одлука о оснивању Међуентитетског тијела за заштиту животне средине,** Службени гласник РС. бр. 116/06 16.11.2006. година.
21. **Акциони план за заштиту животне средине БиХ,** Министарство за урбанизам, стамбено-комуналне дјелатности, грађевинарство и екологију РС, Федерално Министарство просторног уређења и околиша, Директорат НЕАП-а и Управни одбор НЕАП-а РС, март 2003. године.
22. **Нацрт Стратегије заштите природе Републике Српске,** Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију, Влада Републике Српске, март 2009. године.
23. www.vladars.net
24. www.fbihvlada.gov.ba
25. www.bdcentral.net
26. www.kons.gov.ba
27. www.heritaggers.org
28. <http://www.rec.org.ba/index.html>
29. whc.unesco.org
30. www.iucn.org